

Amaitutako guda baten arrastoak

Margaret Thatcherrek behin Ó Fiaich kardinalari galdetu omen zion nola ote zen posible Britainia Handia bakean izatea Alemania eta Frantziarekin, eta gatazkan oraindik irlandarrekin, hainbeste urteren ostean. “Beno, madam –hasi omen zen elizgizona begirada makurtuta, erdi lotsatuta–, kontua da ez daukazula oraindik Alemaniako Ruhr lurraldea okupatuta”. Egun, Ostiral Santuko Akordioaren hamargarren urteurrenean, bakea da nagusi Irlanda iparraldean.

Testua eta argazkiak:

LANDER ARBELAITZ

OSTEGUN GAUA BELFASTEN. Bakarleri gaztea, gitarra eskuan, Maddens tabernan giroa berotzen. Jende andana mahaietan eserita, eta beste horrenbeste tabernari lanpetuaren begiradarekin bat egin nahian, garagardo eske. Ostalariaren bizkarrean, Ernesto Che Guevara, Nelson Mandela eta Bobby Sandsen aurpegiak “Askatasunaren Gudariak” dioen danborrean marraztuta. Jendea sartu-aterean ari da. Irteteko ez da arazorik; sartzeko, ordea, txirrina sakatu behar da. Barruan, Tom ilehoria arduratzen da segurtasunaz. Aldamenean duen monitoreari so egin, eta atea ireki. “Aspaldiko gerra garaietan” –eurek dioten bezala– taberna errepublikarrak paramilitar loialisten eraso puntu bihurtu ziren, eta oraindik ere, gehienek orduan hartutako segurtasun neurriekin jarraitzea erabaki dute. Hamalau urte daramatza Tomek bertan lanean, eta ez omen dute inoiz erasorik pairatu. “Hori honengatik da –dio hatz erakuslea atearen alboko monitorera zuzenduz–, ziur egon zaitezke”. Bakea sinatu zela hamar urte bete diren arren, oraindik hobe ei da tentuz ibiltzea.

Urteak beharko dira, belaunaldiak ziurrenik, Irlanda iparraldean bizi diren bi komunitate nagusiak (irlandar, errepublikar, katolikoak alde batetik; britainiar, unionista, protestanteak bestetik) guztiz adiskidetu eta iraganeko ezin ikusiak guztiz gaingiditzeko. Hala ere, pixkana garaiak aldatuz doaz, eta egun, zenbait pertsona eta alderdik bakearen alde erakutsitako konpromiso irmoari esker, Irlanda iparraldean borroka armatuak borroka politikoari egin dio bide. Duela hamar urte, 1998ko Aste Santuan Irlanda hegoaldeko eta Britainia Handiko gobernuak, AEBen laguntzarekin, Irlanda iparraldearen inguruko akordioa sinatu zuten, bertako alderdi politikoen negoziatio luzeen ostean onartuko zuena (DUP kenduta). Ostiral Santuko Hitzarmena izena erabiltzen dute errepublikarrek, Belfasteko edo Stormonteko Hitzarmena unionistek. Izenak izen, iparraldeko sei konderrietako historia gataz-

katsuan bakearen mugarririk garrantzitsuenetakoa izan da. Puntu asko adostu zituzten, baina oinarritzkoena, Irlanda iparraldearen etorkizuna bertako biztanleen gehiengoak erabakiko zuela.

Hamar urte luze bete dira orduz geroztik, eta gorabeherak izan diren arren, egoera asko baretu da iparraldeko sei konderrietan. Hala ere, oraindik Belfast hiria Irlanda iparraldeko gizartearen zatiketaren ordezkari izan liteke: hirigunea neutral, hortik kanpora auzo errepublikar eta unionistek ongi bereizita jarraitzen dute, bakoitza bere mural eta banderez ‘apaindurik’. Beren artean urtetan pareta erraldoiak eraiki behar izan dituzte, elkarren arteko liskarrak saihesteko. Ironia handiz “bakearen murrak” gisa bataiatu zituzten hauek. Belfasten 41 horma daude auzo ezberdinak bereizteko jarriak.

Bi komunitateen arteko harremana pixkana hobera doan arren, oraindik ez da bakearen murru horietako bakar bat ere lurraren mailara apaldu. Neil Jarman Gatazken Ikerketarako Institutuko zuzendaria da, gatazkak aztertu eta bitartekari ibiltzen den talde bateko burua. Gatazkekin egiten dute lan, hauekin harremana duten arazoekin eta gudatik bakerako trantsizioan sor litezkeenekin. Bere ustez oraindik zenbait murru kentzeko urte batzuk itxaron beharko den arren, dagoeneko zenbait eraitsi zitezkeen, eta hori seinale ona zatekeen bizikidetzarako. Gatazka bizirik izan den urte askotan murru hauek dituzten *check point* itxurako ateak itxita egon dira. Egun gehienak irekita daude eta batzuk oraindik ere gauetan itxi egiten dituzte, gunerik beroenak bereizten dituzten horiek.

Presoak kalean

Motibazio politikoak bultzatutako ekintzengatik kartzelan ziren presoak bi urteren buruan askatzea sinatu zuten Ostiral Santuko Akordioan, guztira 500 inguru, loialista nahiz errepublikar. Gatazkaren konponbiderako aurrerapauso handia, baina eguneroko bizitzan bestelako arazo

• ASTERO GAIA •

Irlanda Iparraldea

1980. urteko gose grebak
eragindako osasun
arazoak ezin izan zituen
gainditu Brendan Hughes
IRAko kide ohiak eta joan
den otsailean zendu da.

Gune errepublikarrean bizi diren bost haur hauetatik bakarra da gaelikoz hitz batzuk esateko gai: Clodagh, ezkerretik lehena.

batzuk sortuko zituena, nahitaez. Izan ere, errepublikar zein loialista, preso ohiek ziegak utzi eta gizarte normalizatu batean txertatzeko zailtasunak dituztela salatzen dute zenbait elkartek. Preso errepublikar ohici eta beren familiei laguntzeaz arduratzen da adibidez, Coiste taldea. Zuzendariak, Michael Culbertek, 16 urte itzalean egin ostean lehen eskutik ezagutzen ditu presoek guztiz gizarteratzeko dituzten zailtasunak.

“Lanpostua lortzeko orduan, oraindik lekurik gehienetan ea kartzelan izan garen galdetzen digute, eta hori arazo handia da guretzat”, diosku preso ohiak bere bulegoan. Beren azken urteetako borrokaren helburua itaun hori galdegegietatik kentzea, edo arrazoi politikoak medio preso izandakoei hori ez kontuan hartzea da. “Gu preso politiko ohiak gara, ez kriminalak”, utzi nahi izan du argi. Bestetik, problemarik nabarmenenak, bikote arazoak, langabezia eta lan mundurako prestakuntza falta direla dio. “Gu ere gizaki arruntak gara eta gizarte osoak izaten dituen arazoak izaten ditugu”. Preso ohi asko 70eko hamarkadan ongi prestatutako jendea zela dio, baina orain, teknologia berriekin, euren trebakuntza zaharkitua geratu da.

Preso loialista ohiekin oso harreman ona dutela dio, eta beren lanaren parte bat haiengana iristea da. “Bake prozesua hasi aurretik guk bagenituen harremanak loialistekin, guk bai baitakigu zein den bortxakeriagatik ordaintzen den prezioa: zauria eta heriotza”. Hala, politikariak esparru horretan sartu aurretik, preso ohiak oso aktiboak izan ziren, kartzelan ikasi bide zuten hitz egitearen beharraz.

Gaelikoa malda gora

Neskak panpinekin, mutilak baloiarekin, Philim, Clodagh, Colleen, Katie Rose eta Jane Hego Belfast lasaian, gune errepublikarrean, ibiltzen dira jolasean arratsaldero. Bederatzi urte ditu zaharrenak, lau gazteenak. Nahiko ohikoa da errepublikarren artean seme-alabei irlandar jatorriko izenak jartzea; horren adibide dira lehen hiruak. Kultura zelta bai, musika eta tradizioa barneratuta dute errepublikarrek, baina hizkuntzaren aldeko taldeek oraindik lan handia dute gaeliko irlandarra ikastea ez dela alferrikakoa erakusteko. Horren isla, kalean jolasean aurkitu ditugun haur hauek: bost umetik bakarra joaten gaelikoz irakasten duten eskolara, eta duela bi urtetik –aukeran eman ziotenetik– gurasoen erabakiz, gaztelera ikasten du bertako hizkuntza beharrean, “erabilgarriagoa” dela argudiatuta. Egun, gaelikoz zer dakien galdetuta, batetik hamarreraino zenbatzeko gai dela dio. Hala ere, bada hau ama hizkuntza duenik ere. Estatistikek diotenez, 1991. urtetik 2001era, Irlanda iparraldeko sei konderrietan %18 egin zuen gora gaelikoaren ezaguerak, baina osasun egoera onetik oraindik ere urrun dago oraino hizkuntza gutxitu hau.

Lá Nua, “Egun berria” euskaraz, gaeliko irlandarrez argitaratzen den egunkaririk zaharrena orain 24 urte sortu zuten; azken asteotan berriaz, ixtear izan da arazo ekonomikoak medio. Bertako erredakzio buru Connla Lawlorrek azaldu digunez, akziodunekin bilera izan ostean, azkenean lortu dute agintariek iragarkiak jartzea beren berripaperean. Abenduaren 8ra arte

Stevie "Top Gun" McKeag hildako loialistaren omenezko murala Belfasten.

Igande odoltsua gogoratzeko mural errepublikarrak Derryn.

behintzat ziurtatu dute edizioa. "Azaroan, berriz ere negoziazioei ekin beharko diegu, oraindik ere babesa behar baitugu".

Gaelikoaren alde lanik gehien egiten duen Pobal taldearen burua Birminghamen (Inglaterra) jaioa da. Janet Muller Belfastera etorri zenean hasi zen gaeliko irlandarra ikasten gau eskoletan, nahiz eta lehenago apur bat unibertsitatean ikasi zuen. Berari esatea gustatzen zaion moduan, "oso zaila zen arren, bat-batean hizkuntzak harrapatu egin ninduen eta ezin izan nuen ihes egin". Lanpetuta dabilta Bai Euskarari ekimenean oinarritutako Tá kanpaina bultzatzen –Tá-k bai esan nahi du bertako hizkuntzan–.

Gazi-gozoa da Ostiral Santuko Akordioak hizkuntzaren alorrean egin duen ekarpenaren gaineko bere analisisa. Mullerri ulertezina iruditzen zaio duela hamar urte eta 2006. urteko St. Andrewsko Hitzarmenean "gaeliko irlandarrak ingelesaren status bera izango du" sinatzea eta gero hizkuntza legea behin eta berriz atzera botatzea. DUP alderdi unionistako kideek ez dute bertako hizkuntzari buruzko adierazpenik egin nahi izan, nahiz eta alderdi horretako kide izan Edwin Poots Ipar Irlandako kultura ministroa. Pentsak bildu izan ditu "azken urteotan Irlandako hizkuntza ikaragarri kaltetu dugu atzera" eta "ez dugu inola ere gaelikoa babesteko

hizkuntza legerik onartuko; komunitate harremanak kaltetuko lituzke" bezalako bere aipuak. Gales eta Eskoziak beren hizkuntza babesteko legea baduten bezala, orain Londresko Westminster parlamentuan erabaki beharko dute Ipar Irlandako hizkuntza legearekin zer egin.

"Gure hizkuntza da gainontzeko nazionalitateetatik bereizten gaituen elementua, eta baita gure nortasunaren parterik garrantzitsuenetakoa ere", dio *Lá Nua*-ko Lawlor kazetariak, egoerarekin triste samar. Pobal taldeko buruak hizkuntzaren alde politikariei gehiago egin behar lukeela uste du: "Irlandako Gobernuak ez dago kausa honen alde Ipar Irlandako exekutibari presioa egiteko prest, eta gaelikoaren alde mintzatzen diren alderdi horiek, edo txikiegiak dira, edo hizkuntzaren kausa ez da beren borrokaren gakoe-tako bat, hori aldatzen laguntzeko".

Egia orbain

17 urte zituen Michael Kellyk 1972. urteko urtarilaren 30ean. Derrykoa jaiotzez, agintari protestanteen eskutik komunitate katolikoak bizi zuen diskriminazioaz nazkatua, eskubide zibilen aldeko martxara joan zen lagunekin. "Pertsona bat, boto bat!", bezalako oihuak ahoan hil zen. Bere anaia Johnnek, 59 urterekin, atzo gertatu izan balitz bezala kontatu digu Michaeli bala batek zulatu ziola bularra. 14 pertsona hil zituz-

Neil Jarman. Gatazken Ikerketarako Institutua.

“Poliziaren onarpena gero eta altuagoa da komunitateko kide batzuen artean. Hau da, orain polizia bera ez da arazoaren parte bihurtzen”.

Michael Culbert. Preso ohien laguntza taldea.

“Etorkizuna alde dugu. Errepublikarrok ez gara bake prozesu honen aurka joango, unionistak agian bai, aurreikus dezaketelako galdu egingo dutela”.

Adrian Kerr. Free Derry museoa.

“Gobernuak Igande Odoltsua onartuko balu, hurrengo egunetan eragindako heriotza guztien erantzule dela onartuko luke”.

ten Britainia Handiko soldaduek *Bloody Sunday* edo Igande Odoltsu hartan. Herri honek inozentzia galdu zuen eguna.

You are now entering Free Derry (Derry Askean sartzen ari zara) ohartarazten du bidaiaria errepide ondoko pareta zuri historikoak. Derryri historia usaina dario. Erdi Aroko herria, harresi dotoreekin, eliza ugarirekin... baina batez ere Igande Odoltsua gogoratzen duten mural ikusgarriekin. Urtetan borroka gogorren eremu izan den Bogside auzoan Free Derry museoa dago, Picassoren Gernika koadroaren bertsio moderno baten aldamenean. “Gure betebeharra hemen gertatua ongi kontatzea da, zuzen, bertako jendeak bizitu zuen bezala; Free Derryn gertatua, Free Derryko herritarrek kontatua”, zehaztu digu Adrian Kerr museoko zuzendariak.

Urtarrilaren 30 hartan, eskubide zibilen aldeko martxa baketsua antolatu zuten Derryko bizilagunek. Kopuru zehatzik ez dagoen arren, dokumenturik gehienek 15.000 bat pertsona bildu zirela diote. Inolako armarik gabe zihoa zen 14 pertsona hil zituzten soldaduek. Soldaduen hitzei soilik erreparatuta eginiko lehen epaiketa batean “hildako errebeldeak” izatea egotzi zieten hildakoei, eta militarrei tiro egin izana. Urte askotako borrokaren ondoren, 26 urte beranduago, 1998an, Bake Akordioa baino hilabete lehenago, bigarren epaiketa bat irekitzea lortu zuten derrytarrek. “Epaileak zehatz-mehatz daki zer gertatu zen, froga eta testigantza guztiak eman dizkiogu. Orain ikusi egin beharko dugu ea hori txostenean paratzen ausartzen den”, dio Kerr zuzendariak. “Hemen gertatua ez zen burua joandako soldadu batzuen istorioa, aginduak bete zituzten soldaduena baizik”. John Kelly, anaiaren odolarekin zikindutako ume baten kamiseta parean duela, begi bat Londresko epaiketara duela bizi dela dio. “Michaelen izena, eta egun hartan hil zituzten beste 13 pertsonen izenak, azkenean, garbitu egingo dira eta betirako atseden hartuko dute. Eta guk, aldi berean, gure bizitzekin aurrera egin ahal izango dugu behingoz”.

Bakearen ekonomia

José Manuel Durão Barroso Europako Batzordeko lehendakariak Irlanda iparraldeko munduko gainontzeko gatazkontzat eredu izendatu zuen orain urte batzuk, bakeak gizarte bat eraikitzen zenbat lagun dezakeen erakusteko. Dena den, bakeak laguntzen duen bezala, diruak ere herri baten normalizazioan pisu handia izan dezake. Europar Batasunak azken urteotan ahalegin nabarmena egin du Irlanda iparraldeko sei konderrietan gatazkaren amaiera bermatzeko, eta aurrekontuaren kopuru garrantzitsua inbertitu du bertan. Neil Jarman Gatazken Ikerketarako Institutuko zuzendariak dioenez, “diruak ere bakea ekar dezake”.

Stormont,
Ipar Irlandako
parlamentua
Belfasten.

Ostiral Santuko Akordioa sinatu zenetik hamarkada bat igaro denean, herrialdea pixkana eraikitzen ari direla begi-bistakoa da. Zenbait proiektuk Europar Batasunaren babesa dute. Belfast hirian bakea sinatu zenetik %16,9 igo da enplegu-tasa, eta turista kopurua urtero ia %10 doa gora orduz geroztik, horrek ekonomian duen eraginarekin.

“Badira urteak guda hau amaitu zela”, dio Martina Anderson Sinn Féineko parlamentariak. “Orain herrialde arrunt bat gara, arazo politikoak konpontzeko politika erabiltzeko aukera dugun beste herri bat, eta oraindik guk nahi duguna lortu ez dugun arren, behintzat ez gara gudan bizi, eta ez nuke nahi gure seme-alabek guk bizitu genuena bizitzetik”. Michael Culbert preso errepublikar ohia ere pozik dago gatazka hartzen ari den norabidearekin eta ez du uste inola ere berriz ere armak hartzera itzuliko denik IRA. “Luzera begira egindako estrategia da gurea —dio Culbertek—, Bobby Sands gose greban zen bitartean parlamenturako aukeratua izan zenean sartu zen Sinn Féin politikan. Eta horixe da egun gauden egoerara ekarri gaituena, armarik gabe, soilik politika erabiliz. Beraz, presoook hasi genuen bake prozesua”.

Aurrera begira

Bakearen bidean aurrera egiten duen leku honean, iragana oraindik oso presente dute bertakoei eta hamaika data omentzen dituzte urtero era guztietako arrazoiengatik. Guda luze baten egunak dira, heriotza askoren datak.

Haizeak gaita-jole zaharraren doinu ahulak Belfastko Falls etorbide katolikoan behera dakartza. Atzetik, Irlandako banderarekin estalitako hilkutxa sei sorbaldak daramate mantso aurrera. Elizatik atera eta azken aldiz zenbait kaletan barrena ibili ostean, bizilagunek IRAko militante zenduentsat sortutako gunera eraman dute azken omenaldia egitera. Oroitzapenen lorategia irakur daiteke atakaren gainean, burdinazko hizki hotzetan. Ehunka dira Brendan Hughes “The Dark” edo Ilunari azken agurra ematera hurbildu direnak. Preso errepublikarren

status politikoa berreskuratzeko 1980. urteko gose greben burua izan zen, harik eta 53 eguneko barauaren ostean eta preso bat hiltzear zela britainiar agintariak protesta uztearen truk engainatu zuten arte. Honen ostean hasi zen mahai gainean hamar hilotz utziko zituen Bobby Sandsek gidatutako gose greba gogorra. 1986tik aurrera kartzelatik libre, baina egonaldiak sortutako gaixotasunen preso, Hughes 59 urterekin zendu da otsail amaieran.

“Biltzeko etxe seguru baten berri emanez dei azkar bat jaso zenezakeen, banku bat lapurtu goizean, autoan soldadu britainiarren bila ibili arratsaldean, lehegailu bat jarri, eta agian pistola bataila bat edo bi izan gauean”. Hainbat liburu eta artikulutan bildutako Hughesen hitzak dira horiek, 1971ko bere egun arrunt bat deskribatuz, sasoi hartako gatazkaren gordintasunaren erakusle garbiak. Hitz horiek esan eta 35 urte ingurura, Falls etorbidearen hasierako horma luzea mural ezberdinez dago apaindurik. Denek dute esanahi garbia, baina hala ere, bat da bereziki sinbolikoa. Picassoren Gernika margotua dago, *Berria* egunkariaren laguntzari aipamena ondoko plakan duela. Komunitate arteko elkarkidetzaren sinbolo, muralista unionista eta errepublikar banak, elkarrekin marraztu zuten.

Belfast eta Derry batzen dituen errepedeiri begiratu eta erraz jabe daiteke bat urteetan aginte unionistak komunitate katolikoarekiko izan duen jarreraz. Belfast inguruan norabide bakoitzean bost bide dituen autopista zabala, pixkana-pixkana mehartuz doa, eta 30 kilometrorra, historikoki katolikoak gailendu diren eremura iristean, norabide bakoitzean bide bakarra duen errepede bilakatzen da Irlanda iparraldeko bi hiririk nagusienak batzen dituen suge-bidea. Duela hamar hilabete, DUPeko Ian Paisleyrek batera Sinn Féineko Martin McGuinnessrek Ipar Irlandako exekutibako bigarren postua hartzean Irlandaren batasuna izan zuen hizpide: “Oraindik politikoki ez, baina prestatzen joan behar dugu laster eskuratuko dugun Irlanda baturako. Belfast, Derry eta Dublin lotuko dituen autopista eraikiko dugu!”. ■

“Ostiral Santuko Akordioan
onartu zuten gaelikoak
ingelesaren status bera
izango zuela eta orain ez dute
Hizkuntzaren Babeserako

Legea onartu nahi”

JANET MULLER, POBAL-eko ZUZENDARIA